

OILADAGI INQIROZLARNING BOLA TARBIYASIGA TA'SIRI

Madatova Tamam Elman qizi

Guliston davlat pedagogika instituti

6-23 M-PP magistri

U. U. Shukurova

taqrizi ostida

Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Anontatsiya: *Maqolada oilaviy inqirozlarning bola tarbiyasiga salbiy ta'sirlari, oiladagi tarbiyaning shaxsda muayyan jismoniy, ruhiy, axloqiy, ma'naviy sifatlarni shakllantirishdagi muammolari va ularni bartaraf etishning psixologik xususiyatlari haqida nazariy yoritib berilgan. Shuningdek maqolada oilaviy nizolarning kelib chiqish sabablari, xorijiy psixolog olimlarning oilaviy nizolarni aniqlash bo'yicha olib borgan ilmiy ish natijalari ham keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *Oila, ijtimoiy tarbiya, axloq, ta'lim tarbiya, estetika, muhit, psixologik xususiyat, inson, shaxs, urf-odat.*

Аннотация: *В статье рассмотрено негативное влияние семейных кризисов на воспитание детей, проблемы семейного воспитания в формировании у человека некоторых физических, психических, моральных и духовных качеств и психологические особенности их устранения. Также в статье представлены причины семейных конфликтов, результаты научной работы, проведенной зарубежными психологами по выявлению семейных конфликтов.*

Ключевые слова: *Семья, социальное воспитание, мораль, воспитание, эстетика, окружающая среда, психологические особенности, человек, личность, традиция.*

Annotation: *The article describes the negative effects of family crises on child upbringing, the problems of family upbringing in the formation of certain physical, mental, moral and spiritual qualities in a person and the psychological features of their elimination. Also, the article presents the causes of family conflicts, the results of scientific work conducted by foreign psychologists to identify family conflicts.*

Key words: *Family, social education, morality, education, aesthetics, environment, psychological characteristics, human, personality, tradition.*

Hozirgi kunda oiladagi ajralishlar, to'liq bo'lmagan oilalar sonining oshishi, tarbiyaviy munosabatning kamayishi kabi xavfli an'analar ko'rinishidagi o'zgarishi jarayoni kuzatilmoqda, oilaviy munosabatlar va nikohdan qoniqish sifatining yomonlashuvi, erkaklar va ayollarning adaptatsiya imkoniyatlarining pasayishi

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

qayd qilinmoqda. Agar yaqin o'tmishda nikoh ko'pchilik hollarda buzilmas, mustahkam hayotiy muhim ittifoq kabi qabul qilingan bo'lsa, xozirgi kunda esa ajrashish oilaviy janjallarni bartaraf etishning odatiy va yetarlicha keng tarqalgan shakliga aylanmoqda, va oqibatda, ko'plab er-xotinlar nikohni buzishga qaratilgan muammoli vaziyatlarni har tomonlama va xolisona yechishdan bosh tortmoqdalar. Bundan tashqari, hayotiy tajriba va xalqaro ilmiy tadqiqotlar isbotlaganidek, ko'pgina hollarida oilaviy faoliyatning buzilishi, ajrashish, hammadan oldin qizlarda hissiy soha buzilishlarini, davomli ruhiy zo'riqishni kuchaytiruvchi turli aksentuatsiyalar (urg'u berish, diqqatni qaratish) rivojlanishining kuchli va ruhiy jihatdan tuzatish qiyin bo'lgan omiliga aylanadi.

Oila har bir shaxsda ilk yoshligidan boshlab shakllanadigan insoniy fazilatlar, ezgu-istaklar, qadriyatlar takomil topadigan, ming yillar davomida shakllangan o'zbek xalqining qadriyatlari va ma'naviy merosi ravnaqini ta'minlovchi tarbiya maskanidir. "Halollik, rostgo'ylik, or-nomus, sharmu-hayo, mehru-oqibat, mehnatsevarlik kabi barcha insoniy fazilatlar, eng avvalo, oilada shakllangan". Bola shakllanishining ilk maktabi esa ota-onaning o'zaro munosabatlari majmui hisoblanadi. Manbalarda oilasiz insoniy hayotni tasavvur qilib bo'lmaslik, barkamol farzand tarbiyasi, undagi er-xotin va o'zaro munosabatlar madaniyati, baxtli va farovon turmush kechirish yo'llari, hayotiy misollar yordami bilan hikmatlar va nasihatlar ko'rinishida bayon etilgan.

A.Fitrat intizomlilikning ijtimoiy mohiyatini ta'riflar, o'zining "Oila yoki oila boshqarish tartiblari" asarida shunday deb yozadi: "Har bir millatning saodati va izzat, albatta, shu xalqning ichki intizom va totuvligiga bog'liq. Tinchlik va totuvlik esa shu millat oilalarining intizomiga tayanadi. Qayerda oila munosabati kuchli intizomga tayansa, mamlakat va millat ham shuncha kuchli bo'ladi. Ota-onalar o'rtasida nizolarning kelib chiqishi, bola tarbiyasidagi nuqsonlar, muloqot madaniyatining shakllanmaganligi, bolaga e'tibor bermaslikdandir.

Oila insonlarni birlashtirib turuvchi eng kichik ijtimoiy birlik bo'lib, uning tinchligi, ravnaqi va barqarorligi jamiyat tinchligi va barqarorligi hisoblanadi. Yana olim J.Santayana oilaga ta'rif bera turib, "Oila tabiatning shoh asarlaridan biridir", deydi. Oiladagi nizolar - bu juftlarni psixologga davolanishning eng keng tarqalgan sababi. Oiladagi nizolarni hal qilish usullari asosan jamiyatning muayyan hujayrasi doirasida qanday janjal yuzaga kelganiga bog'liq. Ota-ona munosabatlari va nikoh tushunchalari bolalarda bo'lgan oiladagi nizolar juda salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ikki kishining fikrlari yoki istaklari bilan to'qnashganda, natijada ular umumiy yo'nalishni topishni istashganida, oiladagi nizolarni tabiiy jarayon deb biladi. Hatto

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

janjallar janjal paytida janjallashishlariga qaramay, janjallar er-xotinning birligini anglatadi, deyish mumkin.

Inqiroz - bu oiladan o'zgarishlar, yangi yechimlar va o'zaro munosabatlarning boshqa shakliga o'tishni talab qiladigan vaziyat. (Shuning uchun, darvoqe, inqirozli vaziyatda, "qasam ichmang", "yaxshi, siz shunchaki janjal qilolmaysiz" kabi maslahatlar - ular ishlamaydi). Inqirozli vaziyatni hal qilish - bu o'zaro ta'sirning, munosabatlarning, oiladagi rollarning yangi shakli. Va inqirozdan muvaffaqiyatli o'tish oilani yanada mustahkam qiladi va boshqa qiyin vaziyatlarda yechim topishga qodir. Xo'sh, oilaviy inqiroz qanday namoyon bo'ladi? Oila a'zolari o'rtasidagi psixologik masofa o'zgarib bormoqda. Bundan tashqari, bir-biridan masofa yo'nalishi bo'yicha ham, haddan tashqari yaqinlashuv yo'nalishi bo'yicha ham - har bir kishi o'zini alohida shaxs sifatida ko'rmaydigan birlashish deb ataladi.

Oilaviy inqiroz oilaning yaqinligiga, tashqi dunyodan izolyatsiyaga olib kelishi mumkin. Oila do'stlar va qarindoshlar bilan aloqalarni qisqartiradi, mehmonlar endi uyga kelishmaydi, qo'shma sayohatlar ham kamayadi. Agar turmush o'rtoqlarning otaonalari, eng yaqin qarindoshlari ziddiyatli vaziyatlarda ishtirok etsa, inqirozli vaziyat yangi shaklga ega bo'ladi, unda yangi o'yinchilar paydo bo'ladi. Va bu vaqtda oilada nima sodir bo'ladi? Oilaviy nizolar va janjallar tez-tez sodir bo'ladi va ular tobora kuchayib boradi. Ammo oilada idishlarni maydalash, qichqiriqlar va ko'z yoshlar bilan janjallar bo'lishi shart emas. Ba'zida inqiroz - bu sukunat, turmush o'rtoqlar o'rtasidagi sovuqlik, o'zini tutish, o'zaro norozilik. Tashqi tomondan, u jim va munosib ko'rinishi mumkin va faqat oilada masofa va tarqoqlik seziladi. Turmush o'rtoqlar bir-birlari bilan gaplashishlari juda qiyin bo'lishi mumkin yoki ular nafaqat gaplashishdan, balki birga bo'lishdan ham qochishadi. Normativ va nonormativ inqirozlar. Oiladagi inqirozlar har xil bo'lib, psixologlar ularni me'yoriy va me'yoriy bo'lmaganlarga ajratadilar. Bu juda muhim bo'linma. Va har xil turdagi inqirozli vaziyatlarni yaxshiroq tushunish uchun keling, oila qanday rivojlanishini ko'rib chiqaylik - u qanday bosqichlardan o'tadi. Oila shunchaki ikki kishidan iborat emas. Bu allaqachon o'z qonunlariga muvofiq rivojlanadigan alohida organizmdir.

Oiladagi nizolarning turlari.

Nizolarning eng keng tarqalgan tasnifi: 1. Konstruktiv to'qnashuvlar. Turli sabablarga ko'ra bunday to'qnashuvlar mavjud, ammo ularning yechimi ikkala uzumchiga qoniqish hissi tug'diradi, boshqacha qilib aytganda, bu o'zaro kelishmovchiliklarni hal qilish uchun kelishuvga aylangan. Bu yosh oilada yoki uzoq yillar tajribaga ega oilada nizo bo'ladimi, natijasi doimo gullab yashnaydi.

2. Yomon nizolar. Bunday to'qnashuvlar juda xavflidir, chunki ularning natijasi ikki tomonni qoniqtirmaydi va ko'p yillar davomida davom ettirishga, nikohlari

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

bilan qoniqish hisini kamaytirishga, uzoq vaqt yoqimsiz depozit qoldirib ketishga majbur qiladi. Bunday to'qnashuvlarning tez-tez takrorlanishi ajralishga olib kelishi mumkin. Oilaviy mojaro yuzaga kelishining sabablari bor ko'p miqdorda, chunki nikoh nafaqat qo'shma uyni saqlash va farzand ko'rish, balki ularning istaklarini ro'yobga chiqarish, ehtiyojlarini qondirish va baxtli yashash istagini ham o'z ichiga oladi. Erkak va ayol turmush qurishni davom ettirish orqali hayotlarini yaxshilashni xohlaydigan odamlar bo'lib qolmoqdalar.

Ruhshunoslarning aytishicha, Uydagi janjallar ichida ulg'aygan bolalar yo nihoyatda agressiv kayfiyatli, yo nihoyatda qo'rqqoq tabiatli bo'lib shakllanadi. Aksariyat hollarda urushning sababchisi deb o'zini ko'radi. Chunki er-xotinning aytishuvidan tortib yirik janjaliga qadar dialoglarda «bola» so'zi ko'p marta takrorlanadi. «Meni o'ylamasangiz ham, bolangizning kelajagini o'ylang. Ertaga piyonistaning qizini kim so'rab keladi?», «Sayoq yurganingiz uchun kasri bolaga urdi, nuqul kasal bo'lgani bo'lgan», «Bu bolalar faqat menikimi, ko'chadan orttiribmanmi, tug'dirgandan keyin boqing-da!». Janjallar er-xotin uchun qo'rqqinchli bo'lmasligi mumkin, ular bugun urushib, ertaga yarashib, yashashda davom etar-u, lekin oqibatda farzandlar ko'ngi ozor topadi, u har ikki eng yaqin kishisining qaysi birini ayblashni bilmay qiynaladi. Kim ko'proq aybdor ekanini aniqlagan taqdirda ham, vaziyatni o'ngolmasligidan o'kinadi.

L. S. Vigotskiy, A.N. Leontev, A.R. Luriya, D.B. Elkonin tadqiqotlariga ko'ra, bolaning dastlabki ijtimoiy ehtiyojlaridan biri bu – muloqotga nisbatan ehtiyojdir.

A.V. Zaporozhes va M. I. Lisina izlanishlarida ta'kidlanishicha, bolalarning kattalar bilan muloqotga kirishish ehtiyoji 7 yoshgacha bir nechta bosqichlarda rivojlanib boradi:

- 1) e'tibor va hayrixohlikka ehtiyoj paydo bo'ladi;
- 2) kattalar bilan hamkorlik qilish ehtiyoji tug'iladi;
- 3) avvalgi barcha ehtiyojlarning kattalar tomonidan hurmat qilinishiga ehtiyoj tug'iladi;
- 4) maktabgacha tarbiya yoshidagi bolada atrofdagilar bilan o'zaro bir-birini tushunish ehtiyoji vujudga keladi.

Bundan tashqari tinglash madaniyatini shakllantirish ayni paytda qiyin kechayapti. Agarda bola o'z ota-onasini tinglay olsa va aytganlariga amal qilsa uning tarbiyasi yomon bo'lishi mumkin emas. Bolaga salomlashish odobidan tortib tinglash madaniyatigacha o'rgatmasak keyin bu qusurni to'g'irlash bir muncha qiyin kechadi. Shunday qilib, muloqot oila sharoitida ota-ona va farzandlar o'rtasidagi eng muhim aloqa, o'zaro axborot almashish, hissiy kechinmalarni bayon qilish vositasi

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

sanaladi. Oila a'zolarining barcha munosabatlari bevosita yoki bilvosita muloqot yordamida amalga oshiriladi.

Psixologik nuqtai nazardan esa muloqot katta tarbiyaviy ta'sirga ega. Shu sababli ota-ona va farzandlar, umuman olganda, oilaning barcha a'zolari o'rtasida tashkil etiladigan muloqotning ijobiy ahamiyat kasb etishini ta'minlashga alohida e'tibor qaratish zarur. Bu borada asosiy mas'uliyat shubhasiz ota-onaning zimmasiga yuklatiladi. Ota-onalarning o'zlari samarali muloqot qilish uslublarini o'zlashtirgan holda farzandlarga ham shaxslararo munosabatlar jarayonida ushbu vositadan o'rinli, maqsadli foydalanish ko'nikmalarini tarbiyalab borishlari lozim.

A.S.Makarenko besh yoshgacha bo'lgan tarbiya bolaning shaxsiyati shakllanishida o'ta muhim ahamiyatga ega ekanini qayd etib o'tgan. Bu haqda u shunday deb yozgan: "...tarbiyaning bosh asosi besh yoshda nihoyasiga yetadi, demak, siz besh yoshgacha nima qilgan bo'lsangiz, bu tarbiyaviy jarayonning 90 foizini tashkil etadi, keyingi tarbiya esa qayta tarbiyalash negizida davom etadi". Mana shu jarayonda bola tarbiyasiga o'ta e'tiborli bo'lish lozim.

Oilada ota-onalar bolalar bilan muloqot jarayonida muntazam tarbiyaviy ta'sir o'tkazish metodlari bilan ishlaydi. Masalan: biror-bir voqea, hodisaning mohiyatini tushuntirishda, bolaga u tomonidan sodir etilgan biror-bir noto'g'ri xatti-harakat uchun dashnom berishda.

Bolalar hurmat qilinadigan oilalar. Bunday oilalarda bolalarga hurmat bilan yondashiladi, ularga mehr-muhabbat ko'rsatiladi.

Rahmdil oilalar. Ota-onalar va farzandlar o'rtasidagi munosabatlar o'rtacha darajada ijobiylik kasb etadi. Ota-onalar farzandlarning qiziqish va ehtiyojlaridan xabardor bo'lishadi. Shu bilan birga farzandlar o'zlarining muammolarini otaonalari bilan muhokama qilishadi.

Iqtisodiy yo'nalgan oilalar. Bu kabi oilalarda asosiy e'tibor oilaning iqtisodiy ta'minlanganligiga qaratiladi. Ota-ona va bolalarning ma'naviy dunyosi qashshoq. Oilaviy munosabatlarda bolalarning qiziqishlari hisobga olinmaydi, faqat "foydali" tashabbuslari qo'llab-quvvatlanadi.

Adovatli oilalar. Farzandlar uchun oila - ular yoqtirmaydigan maskan. Farzandlar bir-birlari bilan ahil emas, shu bilan birga ota-onalariga yomon munosabatda bo'lishadi. Oilada farzandlar o'zaro hamda tengdoshlari bilan hamjihat bo'la olishmaydi. Ta'lim muassasasiga nisbatan salbiy munosabat shakllangan.

Oila a'zolari o'rtasidagi munosabatlar shunday mexanizmga asoslangan: farzandlarning xulq-atvori, hayotiy qarashlari oilada ziddiyatlarning kelib chiqishiga sabab bo'ladi, munosabatlar jarayonida hamisha ota-onalar haq bo'ladi,

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

aynan shu holat, bir tomondan, farzandlarning o'qishlariga ziyon yetkazsa, ikkinchi tomondan, ularning amoral xulq-atvorga ega bo'lishlariga sabab bo'ladi.

Notinch, baxtsiz oilalar. Ota-onalar hamda farzandlarning ijtimoiy moslashuv imkoniyatlari nihoyatda past. Shu sababli bunday oilalarda bolalarni tarbiyalash jarayoni juda qiyinchilik bilan sekin boradi, ustiga ustak kam holatlarda kutilgan natijaga erishiladi.

K. Rojers oiladagi munosabatlarning buzilishini ko'proq to'g'ridan-to'g'ri o'zaro ta'sir nuqtai nazaridan qoniqarli hissiy munosabatning (empatiya, hurmat darajasi, oshkor qilishga tayyorlik va boshqalar) yetishmasligi deb hisoblaydi, bu esa "haqiqiy o'zini-o'zi anglash" ga yordam beradi.

G'.B. Shoumarov ilmiy izlanishlari, er-xotin o'rtasidagi nizolar, ularning sabablari, shakllari, tashqi ifodalanishi, nizo tashabbuskorini aniqlash va bartaraf etish borasidagi zamonaviy tahlil berganligi bilan ajralib turadi. Ammo olimning tadqiqotlari doirasiga oilaviy nizolarning bolalar ongidagi ijtimoiy tasavvurlar ko'lamini o'rganish maqsadi kirmagan.

G'.B. Shoumarovning ota-ona va farzandlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning mohiyati avvalo er va xotinning o'zaro munosabatidan kelib chiqishi to'g'risidagi fikri diqqatga sazovordir: "Oilaviy nizolar-ning muhim xarakterlaridan biri - bu er va xotin o'rtasidagi nizodir", - deb ta'kidlaydi muallif. Baxtli, mustahkam oilada o'sgan bolalar tasavvurlarida, deb ta'kidlanadi kitobda, bo'lajak oilaviy hayot idealdek ko'rinishda idrok qilinadi. Yaxshi ota va yaxshi ona qo'lida tarbiya ko'rgan, ular munosabatlaridagi muammolarni ko'rmagan farzandlar oila qurishgandan so'ng, o'g'il bolalar xuddi o'z otasidek va qizlari onalaridek "ota", "ona", "er", "xotin" bo'lishni orzu qiladilar.

Chunki ular o'z otaonalari misolida, bir-birlariga nisbatan salbiy munosabatda bo'luvchi, nizolashib turuvchi er-xotin obrazlarini ko'rmagan (174. 146-152). Bu holat ayniqsa o'zbek mentalitetiga xos bo'lib, yaxshi, mustahkam, baxtli oilalar aksariyat hollarda bo'lib o'tadigan o'zaro nizolarni bolalardan, kattalardan, qaynona-qaynotadan pinhon tutadilar.

G'.B. Shoumarov va uning shogirdlari fikricha, ideal oilada tarbiya topgan yoshlar mustaqil oila qurishgach, ziddiyatlar sharoitiga psixologik tayyor bo'lmaganligi bois, nizoli vaziyatdan chiqish yo'llarini topa olmasdan salbiy xattiharakatlarni namoyon etishga moyil bo'lib qoladilar.

Bolalarning iztiroblari bu hazilakam gap emas. Chunki inson kelajagi uning bolalik xotiralari va ko'nikmalari asosida quriladi. Bolangiz baxtli bo'lishini istasangiz, bugun siz ham baxtli yashayotganingizni u ko'rishi kerak. Ota-ona bo'lgan er-xotinlar, urishinglar, yarashinglar, talashinglar, biroq bunga bolangizni

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

guvoh yoki qozi qilmang. Hech qaysi oila kelishmovchilik va nizosiz bo`lmasligi haqiqat. Sababi oila ikki individual fikrlarni, ikki xil an`analarni, ikki bir-biriga begona odamni bir joyda to`qnashtiradi. Bahslashishni hech kim inkor etmaydi va qoralamaydi. Fikrlar qarama-qarshiligi orqali er-xotinlar oila muammolariga yechim topishadi. Agar yechim izlanayotgan paytda shaxsiyat muammolari ko`tarilmasa, «Sen o`zi unaqasan-bunaqasan» deyilmasa, juda bo`lmaganda, tomonlardan biri vaqtinchalik chekinib tursa, janjalsiz, yakdil qarorga kelish mumkin. Buni esa janjallashayotgan paytda hech kim eslamaydi, chunki aql ketgan payt bo`ladi-da!

Fikrimizcha, normal, tabiiy sanalgan nizolar va ularning oila a`zolari tomonidan jipslashgan ravishda hal qilinishi, guvohlarda nizolar to`g`risida konstruktiv tasavvurlarni shakllantiradi. Notinch oiladagi salbiy, ziddiyatlarga boy va takrorlanuvchan janjallar orqali sodir bo`ladigan nizo esa, aksincha, bolada oila va undagi munosabatlar xususida destruktiv tasavvurlarni uyg`otadi. Shuningdek, oilaviy hayotda ro`y berishi mumkin bo`lgan nizolarga birdek salbiy jihatdan qarayverish ham, yoki ularni birdek oqlash ham maqsadga muvofiq emas. Yoshlar oilaviy hayotda ro`y beradigan nizolarga tayyor bo`lishlari, erxotinning bir-birlariga moslashuvlari uchun o`zaro munosabatlarining rivojlanishini ta`minlovchi, har ikkalovining, ya`ni "biz"ning manfaatiga qaratilgan biriktiruvchanlik imkoniyatlaridan samarali foydalanish orqali salbiy oqibatlariga olib keluvchi nizolarga aylantirib yubormaslikka o`rganishlari lozim.

Psixolog olimlarimiz 90-yillar boshida o`tkazishgan qator ilmiy izlanishlari asosida oilaviy nizolarning o`smirlardagi suisidal xulq-atvoriga ko`rsatadigan ta`sirini aniqlaganlar. Jumladan, B.M. Umarov tadqiqotlarining ko`rsatishicha o`smirlarda qayd etilgan suisidal moyillikning 34,8%ining asosiy sababini "oilaviy nizolar" tashkil etishi isbotlangan.

Natijalardan ko`rinishicha, o`smirlardagi suisidal xulq-atvor va unga moyillik, asosan, psixologik muhit yaxshi bo`lmagan, ota-onalar munosabatlarida ijtimoiy zid harakatlar kuzatiladigan (janjalkashlar, ichuvchilar, giyohvandlar kabi), madaniy darajasi past, o`zaro aloqalarda avtoritar uslub ustuvor bo`lgan, kattalar tomonidan bolaga jismoniy va ma`naviy tazyiq ko`rsatiladigan, bir-birlarini tushunmaslik holatlari mavjud oilalarda paydo bo`ladi.

Yuqorida sanab o`tilgan omillarning barchasi boladagi nafaqat oila va uning qadriyatlari, balki kelajak hayot to`g`risida ham noto`g`ri, pessimistik tasavvurlarning paydo bo`lishiga zamin yaratadi.

Oila yaratilishidan oldin ham, bu bir-biridan alohida yashaydigan ikki kishi - otaona oilalarida yoki mustaqil ravishda. Keyin ular uchrashadilar, er-xotin bo`lishadi va birga yashashni boshlaydilar. Keyingi bosqichda bola paydo bo`ladi va

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

er-xotin otaonaga aylanadi. Ko'proq bolalar paydo bo'lishi mumkin, oila o'sib bormoqda. Nevaralar paydo bo'lishi mumkin. Asta-sekin balog'atga etish vaqti va turmush o'rtoqlarning har birining o'limi keladi. Agar biron bir bosqichdan o'tish paytida oila yangi sharoitlarga ko'nikmasa, yangi muammolarni hal qila olmasa, u qiyinchiliklarga duch keladi va juda qiyin davrni boshdan kechirishi mumkin. Bu tartibga soluvchi inqiroz deb ataladi. Albatta, o'tish davrining har bir bosqichi oilada inqirozli vaziyat yuzaga kelishiga kafolat bermaydi. Ammo bu daqiqalarda oila eng himoyasiz. Bunday inqirozli vaziyatlar ham mavjud, ularni oldindan aytish deyarli mumkin emas. Ularga tashqi hodisalar sabab bo'ladi - ish yoki uydan mahrum bo'lish, xiyonat, turmush o'rtoqlardan birining og'ir kasalligi, qarindoshlar o'rtasidagi nikoh, ajralish, oila a'zosining o'limi. Bunday vaziyatlar juda qiyin, ular ko'pincha oila a'zolari uchun jiddiy shaxsiy inqirozlarga olib keladi. Tarbiyaning asosi oila muhitidir. Bola uyda nimani ko'rsa, shunga taqlid qilib o'sadi. Oilada ota olijanob keng fe'l, bosiq, mulohazali va ozgina siyosatliroq bo'lishi, ona esa mehribon, rahmli, bolalarini behuda qarg'amaydigan va muloyim bo'lmog'i lozim. Farzandlarimizni sog'lom e'tiqodli, jismonan baquvvat qilib tarbiyalash ham otaona zimmasiga yuklangan. Oilaning har bir a'zosi millatning davomiyligini saqlovchi milliy va umuminsoniy qadriyatlarining rivojini ta'minlovchi, ma'naviy va jismoniy barkamol avlodni dunyoga keltirib tarbiyalovchi muqaddas makon ma'naviyat maskanidir. Shunday qilib, insonning shaxs bo'lib shakllanishida, hayotda o'z o'rnini topish, el-yurt ichida izzat-hurmatga sazovor bo'lishida oila asosiy poydevor hisoblanadi. Oila hayotning abadiyligini davomiyligini ta'minlaydigan, muqaddas urf-odatlarimizni saqlaydigan, shu bilan birga kelajak nasllarni qanday inson bo'lib yetishishiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan tarbiya o'chog'idir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Akramova F. A., Abdullayeva R. M. Sharq mutafakkirlarining oila xususidagi qarashlari. T.: «Shams ASA», 2002
2. Davletshin M.G., Shoumarov G'.B. Zamonaviy o'zbek oilasi va uning psixologik xususiyatlari / O'zbek oilasining etnopsixologik muammolari: Respublika ilmiy-amaliy anjumani m a'ruzalari qisqacha bayoni. – Toshkent, 1993
3. Oila: ijtimoiy himoya omillari. Ilmiy-ommabop maqolalar to'plami., /Prof. V. M. Karimova tahriri ostida. T.: 2007
4. Karimova V. M. Oilaviy hayot psixologiyasi. T. – 2006
5. D. Levinson. "Madaniyatlararo nuqtai nazardan oiladagi zo'ravonlik". Newbury Park, Kaliforniya: Sage. (1989)

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

6. H. Makkubbin, S. Figli, "Stress va oila: Normativ o'tishlar bilan kurashish".
Nyu-York: Bruner / Mazel. (1983)